

психофизиологических реакций мужчин и женщин в ситуациях флирта в тексте, а также исследование способов самопрезентации в гендерном плане.

ЛИТЕРАТУРА

1. Антология речевых жанров. – М., 2007.
2. Берн Э. Игры, в которые играют люди / Э.Берн. – М., 1988.
3. Вежбицка А. Речевые жанры [в свете теории элементарных смысловых единиц] // Антология речевых жанров. – М., 2007.
4. Ганина В.В. Невербальные компоненты, отражающие эмоциональные реакции человека: гендерный аспект / В.В.Ганина. – Иваново, 2005.
5. Дементьев В.В. Непрямая коммуникация / В.В.Дементьев. – М., 2006.
6. Зверева Е.В. Коммуникативно-речевая ситуация «комплимент». АКД, М., 1995.
7. Леонтьев В.В. «Похвала», «лесть» и «комплимент» в структуре английской языковой личности. АКД, Волгоград, 1999.
8. Карташкова Ф.И. Окружающая среда как вид невербальной коммуникации и его отражение в тексте //Язык в современных общественных структурах. Нижний Новгород, 2008.
9. Карташкова Ф.И. Сложное коммуникативное целое в художественном тексте / Ф.И.Карташкова // Иностранные языки в диалоге культур. Материалы междунар. научно-практ. конференции, Саранск, 2009.
10. Кон И.С. Введение в сексологию / И.С.Кон. – М., 1988.
11. Крейдлин Г.Е. Мужчины и женщины в невербальной коммуникации / Г.Е.Крейдлин. – М., 2005
12. Нэпп М., Невербальное общение / М.Нэпп, Дж.Холл. – Спб, 2004.
13. Тарасова О.Н. Гендерная специфика поведения человека в аспекте взаимодействия вербальных и невербальных компонентов коммуникации . АКД, Иваново, 2006.

ИСТОЧНИКИ И ИХ СОКРАЩЕНИЯ

- PP – Austin, J. Pride and Prejudice. CRW Publishing LTD, 2003.
 FS – Galswothy, J. To let. S-P, 2009.
 FT – Fleming, I. Doctor No. S-P, 2003.
 SM – Maugham, S. Theatre. M., 1975.
 LS – Segal, E. Love Story. M., 2008
 SSD – Sheldon, S. The Stars Shone Down. Harper Collins Publishers, 1993.
 NS – Sparks, N. The Notebook. Time Warner Brothers, 1996.
 FT – Steel, D. Fine Things. Time Warner Brothers, 2005.
 VF – Thackeray, W. Vanity Fair. Penguin Books, 1994.

УДК 81.233

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНОГО ПРОФІЛЮ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Людмила Козак
(Кривий Ріг, Україна)

У статті проаналізовано основні складові мовленнєвої компетенції фахівців інженерного профілю, визначено види мовленнєвої діяльності, якими повинні володіти майбутні інженери.

Ключові слова: мовленнєва компетенція, мовна норма, термін, термінологія, понятійно-термінологічна база.

В статье анализируются основные составляющие языковой компетентности специалистов инженерного профиля, определяются виды языковой деятельности, которыми должны владеть будущие инженеры.

Ключевые слова: языковая компетентность, языковая норма, термин, терминология, понятийно-терминологическая база.

The basic components of speech competence of specialists in engineering profile are analyzed in this article, kinds of vocal activity that future engineers should have are determined.

Key words: speech competence, language norm, term, terminology, conceptually-terminological base.

Постановка проблеми. В умовах реформи національної вищої школи сьогодні важливе місце посідає формування мовленнєвої компетенції фахівців інженерного профілю, які в майбутньому мають стати носіями освіченості, інтелігентності та вихованості.

Перед вищими висуваються вимоги щодо підготовки нової генерації інженерних кадрів, здатних забезпечити виробництво та науку висококваліфікованими кадрами, які володітимуть науковою українською мовою, зокрема й термінологією. Терміни організують і впорядковують наукові знання, виконуючи інформативну та пізнавальну функції. Фахівець предметної галузі має знати свою поняттєво-термінологічну базу, що відображає галузеві знання. Термінознавство як багатодисциплінарна теоретична наука набуває ознак практичної. Тому бажано прилаштувати теоретичні знання термінознавства до потреб повсякчасного використання майбутніми інженерами термінології у фаховій діяльності.

Актуальність дослідження полягає у формуванні мовленнєвої компетенції фахівців інженерного профілю як невід'ємної складової професійної компетенції.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць з цієї проблематики засвідчує, що трактування поняття «мовленнєва компетенція» не завжди є однозначним. Л.О.Калмикова, Г.В.Калмиков, І.М.Лапшина та Н.В.Харченко [1] відзначають про термінологічну невпорядкованість цього поняття, бо використовуються такі синонімічні терміни як «мовна поінформованість», «мовна відповідність», «лінгвістична компетентність», «мовні уміння й навички», «мовні знання», «мовна компетентність» тощо.

Аналіз існуючих підходів до трактування мовленнєвої компетенції засвідчив, що різне трактування цього явища з погляду психології, психолінгвістики та лінгвістики неминучий. Тому, аналізуючи мовленнєву компетенцію інженера, необхідно визначитися з власним розумінням дефініції цього поняття.

Мовленнєва компетенція охоплює мовну здатність і точніше пояснює механізми володіння мовою, забезпечує людині оволодіння й володіння мовленням. Мовленнєву здатність визначають як психічну та психофізіологічну функцію людини, що закладена біологічно й генетично, але розвивається соціально.

Мета статті – показати важливість порушеної проблеми та шляхи формування мовленнєвої компетенції майбутніх інженерів, тобто умінь доречно користуватися українською мовою в конкретних ситуаціях, засвоїти технічну термінологію, уміти вільно володіти нею, висловлювати свої думки.

Виклад основного матеріалу. У мовленнєвій діяльності розрізняють мовну і мовленнєву компетенції. Мовна компетенція – це засвоєння й усвідомлення мовних норм, що склалися історично у фонетиці, граматиці, орфоєпії, семантиці та стилістиці. Завдання викладача полягає у формуванні умінь студентів адекватно їх використовувати в будь-якій людській діяльності. Мовленнєва компетенція – це уміння користуватися мовою в конкретній ситуації, у нашому випадку – технічною термінологією з метою комунікації в конкретних ситуаціях.

Деякі аспекти із зазначеної проблеми розглядалися такими вітчизняними вченими як О.Потебня, І.Бодуен де Куртене, О.Леонтьєв, Л.Виготський, Л.Щерба, Л.Мацько, Л.Паламар, М.Пентиліук та ін.

Мовленнєва діяльність відбувається за допомогою мовних структур, закладених у психіці людини. Мова і мовлення настільки взаємопов'язані між собою, що вивчати їх окремо не можна.

Досвід викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у вищому технічному навчальному закладі дозволяє зробити висновок, що сьогодні мовлення студентів не сформовано, що спричинює труднощі в оволодінні професійними навичками. Більшість з них не вміють структурно-композиційно будувати як письмове, так і усне діалогічне висловлювання, не володіють достатнім аргументуванням думок, мають бідний словниковий запас, тобто не вміють ефективно вступати в комунікацію. Це насамперед пов'язано з недостатньою мовною підготовкою учнів ще в школі, бо школярі сьогодні майже не читають художню літературу. Адже загальновідомо, що книги формують свідомість людини, впливають на її почуття.

З огляду на викладене вище, необхідно переосмислити традиційну систему методів формування мовленнєвої компетенції сьогоденнього студента.

У практичній діяльності інженера мовлення є й носієм інформації, й засобом впливу як на окрему людину, так і на групу осіб. Аналітичне дослідження мовленнєвої діяльності майбутнього фахівця з вищою освітою дозволяє систематизувати її за різними ознаками: усна й писемна, внутрішня й зовнішня, повсякденна (побутова) й професійна тощо.

За допомогою усного мовлення здійснюється комунікативна й управлінська діяльність. Основними комунікативними ознаками культури мовлення та мовленнєвої компетенції є *точність, логічність і різноманітність*.

Точність – одна з головних ознак мовленнєвої компетенції фахівця. Точність у науці виражається насамперед через термін і за допомогою терміна. Звичайно ж, точність досягається передусім лексичними ресурсами мови, тобто виявляється на рівні слововживання, але без контексту її не досягти. Найбільше можливостей для точного співвідношення предмета і його назви мають синоніми й пароніми. Незнання синонімічних можливостей слова часто призводить до помилок у висловлюванні своїх думок, наприклад: *відносно – щодо, притаманний – властивий, йдеться – мова йде* тощо. При викладанні своїх думок також спостерігається незнання студентами патронімічних можливостей слова. Часто в реченнях невірно вживають слово *винятково* замість *виключно*, *базисний* замість *базовий*, *показник* замість *показчик* та ін.

Логічність як ознака мовленнєвої компетенції формується на рівні мислення – мова – мовлення й перебуває в тісному зв'язку з точністю. Найчастіше причинами помилок у логіці можуть бути поєднання несумісних слів (*страшно гарний*), введення у фразу зайвих слів (*моя власна думка – власна думка*), порушення порядку слів у простому реченні або порядку розташування компонентів складного речення.

Навчаючи студентів-нефілологів спеціалізованої мови, насамперед, треба звертати увагу на місце й роль термінологічної лексики в процесі навчання. При вивченні лексики обраного фаху доцільно також використовувати можливості тезаурусу як ефективного методу описання лексико-семантичних груп термінологічної лексики.

Семантична структура спеціальної лексики моделюється на матеріалі текстів лекцій, методичних розробок, довідкової та навчальної літератури, наукових журналів. Зміст словникової статті містить такі семантичні зв'язки, як рід - вид, частина - ціле, об'єкт - призначення, об'єкт - характеристика. Визначаючи семантичне поле лексичної одиниці, тезаурус встановлює зв'язок між дефініцією й класифікацією. Набір семантичних відношень для тезаурусу за допомогою лінгвістичного моделювання типовий для кожного конкретного профілю лексики.

Розуміння тексту починається з оволодіння мовним матеріалом і термінологічною лексикою, яка є своєрідним барометром, що визначає рівень професійної освіти й мовленнєвої компетенції. Найважливішою умовою при вивченні термінографічного матеріалу є системність, яка дозволяє провести паралель між новою та вже відомою інформацією, а також створити умови для такої організації діяльності студентів, при якій певна частина інформації запам'ятовується підсвідомо.

Значному поліпшенню якості професійної підготовки майбутніх інженерів з будь-якої технічної галузі знання сприятиме введення в навчальні програми спеціальних мовних курсів, які б передбачали детальне вивчення фахової наукової термінології і основ перекладу. Було б добре, якби на 3 курсі було введено дисципліну «Основи лінгвістичної та термінологічної підготовки фахівця». Саме на третьому курсі студенти вже мають досвід, набутий під час опанування спеціальних дисциплін, на який і має спиратися викладач при викладанні основних засад терміновживання й термінотворення.

Мета вивчення такої дисципліни полягає у виробленні в студентів загальних уявлень про термін, терміносистему, шляхи та способи термінотворення, про вимоги функціонування термінів у фаховій мові, у виробленні вмінь і практичних навичок грамотного й доречного вживання термінів. Одним із найважливіших аспектів курсу став би переклад науково-технічних текстів. Дати студентам-нефілологам поняття перекладу, ознайомити зі способами перекладу лексичних одиниць (транскодування, калькування, контекстуальна заміна, смисловий розвиток, антонімічний та описовий переклад), перекладацькими лексичними трансформаціями (конкретизація, додавання й вилучення слів, заміна лексеми однієї частини мови на слово іншої частини мови) – ось завдання цього курсу.

Навчання майбутніх інженерів перекладу й редагуванню науково-технічної літератури та основам термінології створює їхню «філологічну освіченість», мовленнєву компетенцію. Формування інженера нової генерації,

висококваліфікованого, грамотного, з високим інтелектуальним потенціалом відбувається з двох боків: технічного і гуманітарного.

Під час навчання студент оволодіває індивідуальним кодом і мовою, аби потім з їх допомогою долучитися до світової й національної культури, до знань, закріплених завдяки мовним засобам, зафіксованим і збереженим у писемному мовленні. На індивідуальному рівні мова є одночасно й засобом, за допомогою якого організують безпосереднє спілкування, й умовою набуття узагальненого досвіду конкретною людиною, і формою існування цього досвіду в індивідуальній свідомості.

Мовлення становить собою спосіб формування й формулювання окремих думок; мова є інструментом, знаряддям, за допомогою якого ці думки отримують вербальне оформлення. Мовленнєва діяльність людини є індивідуально реалізованим процесом кодування й декодування інформації в тій або іншій мовній формі.

Удосконалюючи рівень мовленнєвої компетенції майбутнього інженера, слід домагатися оволодіння різними типами дискурсивного мислення, великою кількістю психолінгвістичних стратегій і тактик розгортання задуму в письмове або діалогічне висловлювання, переходу від однієї моделі породження висловлювання до іншої. Процес породження висловлювання взаємопов'язаний із використанням мовних одиниць усіх рівнів.

Мовний інтелектуалізм індивідуума передбачає аналіз понять, які відображають її інтелектуальну сферу, даючи фахівцеві вихід через мови, через процеси говоріння й розуміння до знання, свідомості, процесів пізнання людини. Здійснюючи когнітивні операції зі структурами знань, ми виконуємо одночасно й комунікативну функцію, оскільки кінцевою метою цього процесу є передавання наших знань іншим.

Безумовно, найбільш доцільним для формування фахової компетенції на основі наукової термінології є використання текстів зі спеціальності. Лише на рівні тексту професійні терміни постають як цілісна комунікативна система, придатна для використання в певних робочих ситуаціях, що будуть формувати соціальну комунікацію, тобто комунікативну і мовленнєву компетенцію інженера.

На підставі результатів досліджень С.Бондаренка, Г.Гецова, Н.Розенберга, О.Шуневича та ін. можна сформулювати деякі закономірності, що є фундаментальними для розроблення інноваційних методик роботи з текстом на комунікативно стратегічній основі. Насамперед це стосується конспектування та реферування фахового тексту, що розглядається як комплексна мовленнєва діяльність, адже охоплює такі процеси, як читання або слухання тексту, його ідентифікація, декодування, розуміння, трансформація, записування результатів, доопрацювання (доповнення новими відомостями, деталями, оцінками тощо). Записи та опрацювання, крім інформації, здобутої з тексту, містять міркування студентів з приводу опрацьованого тексту, розуміння вжитих фахових термінів, які використовуються для комунікації на усному рівні (під час складання залків або іспитів).

Певних результатів формування мовленнєвої компетенції інженера можна досягти, практикуючи на заняттях такі форми навчання: виступ студентів з короткими (5-7 хвилин) доповідями фахового спрямування (гірництво, електротехніка, будівництво, програмування, машинобудування, та ін.), ведення діалогів професійного спрямування, проведення рольових ігор та круглих столів.

Висновки. Отже, мовленнєва компетенція інженера – це комплексне утворення, яке дозволяє оперувати смисловою інформацією в процесі мовленнєвого спілкування на рівні професійної компетентності. Основні зусилля викладачів технічного вишу мають спрямовуватися на розвиток особистості майбутнього фахівця, на формування загальної культури та вдосконалення уміння спілкуватися з людьми. Мовленнєва компетенція має на меті забезпечити: а) теоретичне й практичне оволодіння студентами фаховою українською мовою на всіх мовних рівнях; б) уміле застосування набутих знань у реальних життєвих і професійних ситуаціях.

Перспективи подальших розвідок – розроблення й апробація комплексної системи вправ, яка буде покладена в основу роботи формування мовленнєвої компетенції фахівців інженерного профілю на заняттях з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

ЛІТЕРАТУРА

1. Психологія мовлення і психолінгвістика : [навч. посіб.] / Л.О.Калмикова, Г.В.Калмиков, М.І.Лапшина, Н.В.Харченко; За заг. ред. Л.О.Калмикової. – К.: Фенікс, 2008. – 235.

УДК 373.5.016 : 81'342

СЛОВОЦЕНТРИЧНИЙ ПОДХОД К ИЗУЧЕНИЮ ФОНЕТИКИ В ОСНОВНОЙ ШКОЛЕ

Алла Куринная
(Запорожье, Украина)

Статтю присвячено проблемам становлення й розвитку словоцентричного підходу до вивчення фонетики в основній школі. Висвітлено шляхи вивчення фонетико-фонологічного ярусу мови на основі фонетико-семантичних зв'язків засвоєного слова.

Ключові слова: фонетика, фонологія, словоцентричний підхід, фонетико-семантичні зв'язки.

Статья посвящена проблемам становления и развития словоцентричного подхода к изучению фонетики в основной школе. Установлены пути изучения фонетико-фонологического яруса языка на основе фонетико-семантических связей освоенного слова.

Ключевые слова: фонетика, фонология, словоцентричный подход, фонетико-семантические связи.

The article deals with the problems of formation and development of word centric approach to study the phonetics in a basic school. The ways of learning the phonetic and phonological stage of language on the basis of phonetic and semantic relations of mastered words are lighted up.

Key words: phonetics, phonology, word centric approach, phonetic and semantic connections.